



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 22 (Eylül/ September 2025), s. 144-157
Geliş Tarihi-Received: 13.07.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 25.09.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.17144926

Medreseden Müze Mekânına: İslam Sanatı ve Estetiği Perspektifinden Yakutiye Medresesinin Dönüşümü*

From Madrasa to Museum Space: The Transformation of the Yakutiye Madrasa from the Perspective of Islamic Art and Aesthetics

Hatice ENGİN**

Öz

Tarihî binaların müzeye dönüştürülmesi hem yapısal koruma hem de kültürel süreklilik açısından yaygın bir dönüşüm yöntemi olarak kabul edilmektedir. Avrupa’da saray ve kilise gibi anıtsal yapıların müzeye dönüştürülmesiyle başlayan bu yaklaşım, Türkiye’de medrese, han, hamam, okul ve kışla gibi farklı tipolojilere sahip tarihî binalarda da çok fazla uygulanmaktadır. Ancak yeniden işlevlendirme süreçleri, çoğu zaman özgün fonksiyon ve yeni kullanım arasında fiziksel, işlevsel ve estetik açıdan uyumsuzluklar yaratabilmektedir. Özellikle mimari ve estetik açıdan zengin ve anlamlı yapılar söz konusu olduğunda daha belirgin sorunlar yaşanmaktadır. Medreseler bu anlamda İslam sanatının özgün mekânlarıdır. Eğitim kurumu olmanın ötesinde, mimari estetik ve süsleme sanatlarının birleştiği simgesel yapılar olarak değer taşır. Müzeye dönüştürülmeleri, sadece fiziksel koruma sağlamakla kalmaz aynı zamanda İslam sanatının estetik ilkelerinin günümüz sergileme yöntemleriyle ne ölçüde temsil edilebileceğini sorgulamayı zorunlu kılar. Söz konusu çalışmada, İlhanlı Dönemi’ne ait Erzurum’daki Yakutiye Medresesi’nin müzeye dönüştürülme süreci, İslam sanatının mekânsal estetik ilkeleri ve yeniden işlevlendirme yöntemleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Medresenin mimari karakteri, süsleme repertuarı ve tarihî kimliği doğrultusunda, müze fonksiyonuna adaptasyonunun estetik ve işlevsel boyutları detaylıca incelenmiştir. Medresenin kültürel miras olarak taşıdığı estetik ve sembolik değerlerin, müzeye dönüşümünün sürdürülebilirliği ve korunması üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam, sanat, estetik, dönüşüm, müze.

Abstract

The conversion of historic buildings into museums is widely accepted as a transformation method in terms of both structural preservation and cultural continuity. This approach, which began with the conversion of monumental structures such as palaces and churches into museums in Europe, is also widely applied in Turkey to historic buildings of various typologies, such as madrasas, inns, bathhouses, schools, and barracks. However, repurposing processes can often create physical, functional, and aesthetic incompatibilities between the

* Bu çalışma *Uluslararası Göbeklitepe’den Bugüne Türkiye’nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu* 4-6 Eylül 2021/ Samsun “Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında Tarihi Bir Yapının Müzeye Dönüşümü: Erzurum Yakutiye Medresesi Örneği” başlığı altında sözlü olarak sunulmuştur.

** Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, e-posta: enginhatice42@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7796-1171.

original function and the new use. This is particularly evident when considering structures with rich and meaningful architectural and aesthetic qualities. In this sense, madrasas are unique spaces of Islamic art. Beyond being educational institutions, they hold value as symbolic structures where architectural aesthetics and decorative arts merge. Their conversion into a museum not only provides physical preservation but also necessitates questioning the extent to which the aesthetic principles of Islamic art can be represented through contemporary exhibition methods. This study evaluates the process of transforming the İlkhanate period Yakutiye Madrasa in Erzurum into a museum within the framework of the spatial aesthetic principles of Islamic art and refunctionalization methods. The aesthetic and functional dimensions of the madrasa's adaptation to museum function are examined in detail, in light of its architectural character, decorative repertoire, and historical identity. A comprehensive assessment is presented on the sustainability and preservation of the madrasa's cultural heritage, including its aesthetic and symbolic values, and the sustainability of its conversion into a museum.

Keywords: Islam, art, aesthetics, transformation, museum.

Giriş

İslam sanat ve mimarlığı; estetik anlayışı, sembolik dili ve işlevsel düzeniyle yüzyıllar boyunca şehirlerin kimliğini şekillendirmiştir. Camiler, medreseler, türbeler ve külliyeleer gibi yapılar, sadece dini ibadet veya eğitim alanları olmanın ötesinde kültürel, sosyal ve sanatsal merkezler olarak toplum yaşamında önemli rol oynamıştır. Mimari eserler, aynı zamanda dönemlerinin sanat anlayışını, zanaatkârlık becerilerini ve estetik kodlarını yansıtarak kültürel hafıza mekânı haline gelmiştir. İslam coğrafyasındaki dini ve kamusal yapılar, hat sanatı, çini, taş işçiliği ve ahşap oymacılığı gibi sanat dallarının seçkin örneklerini barındıran çok katmanlı ve işlevsel mekânlar olarak tarihte önemli bir yer tutmuştur. Ancak zaman içinde siyasi dönüşümler, savaşlar, kentleşme baskısı ve sosyo-kültürel değişimlerin etkisiyle bazı tarihî yapılar asli işlevlerini yitirmiş, bir kısmı da tamamen terk edilmiştir. Ayakta kalan yapılar ise fonksiyonlarını kaybederek atıl veya harap hâle gelmiştir (İslamoğlu, 2018, s. 512). Dolayısıyla değişen yaşam koşullarıyla birlikte, yapılar yeni işlevlere adapte edilmek zorunda kalmıştır. Tarihî binaların yeniden işlevlendirilmesi, koruma çalışmalarının yanında kültürel mirasın devamlılığını sağlamak için tarih boyunca başvuru alan önemli bir yöntem haline gelmiştir (Ahunbay, 2018, s. 97).

Avrupa'da XVII. ve XVIII. yüzyılda başta saraylar olmak üzere dini yapılar ve Roma Dönemi eserleri, müzelere yoğun bir şekilde dönüştürülerek halka açılması hedeflenmiştir. Sarayların halka açılması beraberinde müzecilik anlayışının gelişmesini de sağlamıştır (Aydın & Şahin, 2018, s. 66). Türkiye'de ise benzer bir eğilim, Osmanlı Dönemi'nde gözlemlenmeye başlanmıştır. 1846 yılında dönemin sadrazamı Ahmet Fethi Paşa'nın girişimiyle, Topkapı Sarayı avlusunda yer alan Aya İrini Kilisesi müze olarak işlev kazanmıştır. Ancak burada sergilenen eserlerin sayısının zamanla artması, yeni bir müze binasına duyulan ihtiyacı beraberinde getirmiştir. 1472 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından inşa ettirilen Çinili Köşk böylece müze olarak kullanılmaya başlanmıştır (Erbay, 2011, s. 38). Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde tarihi yapıların müzeye çevrilmesi daha sistematik bir hâle gelmiştir. Bu dönemde müzeye dönüştürülen ilk örneklerden biri, işlevini yitirmiş olan Topkapı Sarayı'dır. Saray, 1924 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla müze olarak açılmasına karar verilmiştir. Bunu takiben, Konya'da yer alan Mevlana Türbesi ve Dergâhı da 1926 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır

(Madran & Önal, 2000, s. 178). Ayrıca Ayasofya, Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş ve 1934 yılında müzeye dönüştürülmüştür. Ayasofya'ya bağlı olan Kariye Kilisesi ise 1935 yılında, "Anıt Müze" olarak dönüşümü gerçekleştirilmiştir (Alparslan & Alparslan, 2019, s. 32).

2000'li yıllardan itibaren mimari yapıların müzeye dönüştürülme oranının ülkemizde giderek daha fazla arttığı görülmektedir. Bilhassa tarihi binaların dönüşümünde ekonomik sebepler, turizm, nüfus yoğunluğu, kültürel politikalar etkili olmuştur (Engin, 2024, s. 312-313). Osmanlı Dönemi'nden kalan bazı büyük medreseler, camiler, hanlar, hamamlar mimari bütünlüğü korunarak **sanat müzesi, vakıf müzesi, hat ve tezhip müzesi** gibi tematik alanlara dönüştürülmüştür. Yeniden işlevlendirme yöntemiyle, binaların fiziksel yapısını korumanın yanı sıra içinde barındırdığı sanat eserleri ve süsleme öğelerinin toplumla buluşmasını da mümkün kılmıştır (Açııcı & Konakoğlu, 2019, s. 216). Örneğin İstanbul'daki Süleymaniye Külliyesi'ne ait bazı medreseler müze, araştırma merkezi veya kültürel etkinlik alanı olarak kullanımı sağlanmıştır. Benzer uygulamalar Bursa, Konya ve Edirne gibi tarihî şehirlerde de yaygınlaşmış; çok sayıda medrese, sanat galerisi ve etnografya müzesi olarak yeniden fonksiyon kazanmıştır. Sivas'taki Gök Medrese ile Konya'daki Karatay Medresesi, tarihi ve mimari bütünlükleri korunarak müze işleviyle günümüze taşınan önemli örneklerdir. Bu yapılar, geçmişte eğitim kurumu olarak işlev görmüş olmalarının yanı sıra İslam sanatının mekânsal estetiğini yansıtan mimari değerleriyle kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasında merkezi bir rol üstlenmiştir. Fakat her tarihî yapı, bu tür dönüşüm süreçlerinde benzer başarıyı yakalayamamaktadır. İşlevlendirme sırasında binanın özgün mimari karakterinin ve fiziksel dokusunun yeterince dikkate alınmaması, yapının hem estetik hem de yapısal bütünlüğünün zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum sadece mimari unsurların kaybıyla sınırlı kalmayıp, sergi düzenlemelerinde ve müze işlevinin yerine getirilmesinde ciddi kısıtlamalara yol açmaktadır. Bunun yanı sıra müze sergileme pratiklerinin çağdaş gereksinimlere uyum sağlayamaması, mekânsal kısıtlamalar ve uygun olmayan iklimlendirme koşulları, ses, ışık gibi etmenler eserlerin korunmasını güçleştirirken ziyaretçi deneyimini olumsuz etkilemektedir. İşlevsel uyumsuzluklar ve fiziksel deformasyonlar neticesinde, yapının hem kimlik kaybına uğramasına hem de müze işlevinin etkin biçimde yerine getirilememesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, mimari, estetik ve yapısal özelliklerin bütüncül olarak değerlendirilmesi; müze işlevinin gerektirdiği sergileme teknikleri ve fiziksel koruma standartlarıyla uyumlu çözümler üretilmesi zorunludur. Aksi takdirde, planlama, mimari ve süsleme özellikleriyle öne çıkan bu tarihî eserler, yalnızca kimliklerini kaybetmekle kalmayıp, işlevsellik ve sürdürülebilirlik açısından da ciddi sorunlar yaşayacaktır.

Çalışmada ele alınan Yakutiye Medresesi, Erzurum'un tarihsel kimliğini yansıtan önemli eserlerden biridir. 1310 yılında İlhanlı veziri Hoca Yakut Gazani tarafından inşa ettirilen yapı, mimarisi ve süsleme detaylarıyla Anadolu'daki İslam sanatının geç dönem örnekleri arasında özel bir konuma sahiptir. Taş işçiliği, geometrik ve bitkisel bezemeleri ile yazı sanatının ustaca birleştiği cephe düzeni, dönemin estetik anlayışını ortaya koymaktadır. Zamanla özgün işlevini

kaybeden medrese, farklı dönemlerde dökümhane ve askeri depo olarak kullanılmış; günümüzde ise müze işleviyle hizmet vermektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, tarihî binaların müzeye dönüştürülme süreci genel hatlarıyla değerlendirilmiş; ardından Yakutiye Medresesi'nin tarihî arka planı, mimarî özellikleri ve süsleme programı başlıklar altında incelenmiştir. Müze düzenlemesinin iç mekân organizasyonu üzerindeki etkileri ile sergilenen eserlerin yerleşimi, görsel malzeme ile desteklenerek analiz edilmiştir. Sonuç kısmında, kültürel miras taşıyıcısı olan yapıların yeniden işlevlendirilmesinin olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmış; Yakutiye Medresesi örneğinden hareketle, İslam sanatının korunması ve toplumsal belleğe aktarılması açısından müze işlevinin taşıdığı anlam irdelenmiştir.

İslam Sanatı İçerisinde Yakutiye Medresesinin Yeri

Medresenin Tarihçesi

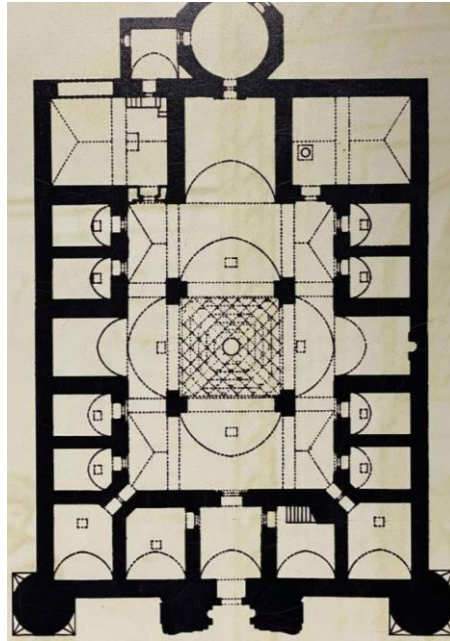
İlhanlıların Anadolu'da inşa ettikleri önemli eserler arasında yer alan Yakutiye Medresesi, taç kapsısı üzerinde yer alan Arapça kitabeye göre 710/ 1310 yılında Sultan Olcayto ve Bulgan Hatun adına Hacı Yakut tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Kuran, 1969, s. 124). Güney eyvanın yan duvarına yerleştirilmiş olan vakıf kitabesinde medreseye vakfedilen eserlerin listesi bulunmaktadır (Ünal, 1974, s. 93).

Medrese, Osmanlıdan önce kentin ilim ve eğitim görevini üstlenen önemli bir konumdaydı (Gündoğdu, 2003, s. 50). Osmanlı Dönemi'nde bir süreliğine dökümhane olarak kullanılırken, XIX. yüzyılın sonlarından Cumhuriyet Dönemi'ne kadar askeri depo niteliğindeydi (Çam, 1988, s. 290). Yapının Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze çok fazla restorasyon ve onarım geçirdiği kaynaklarda geçmektedir. Bunların en kapsamlısı 1964 ve 1973 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından diğer ikisi ise 1991 ve 2009 tarihinde yapılmıştır. Yapılan onarım ve yenilemeler neticesinde binanın taşıyıcı sisteminde değişiklik yapılmadan yalnızca zamanla yıpranmış, yok olmuş olan kaplama taşlarında ve minare gövdesinde bulunan çini ve tuğlalarda değişiklikler gözlenmiştir (Kulak Torun & İsmailoğlu, 2022, s. 10). Bununla birlikte çatı kısmında ve taç kapı üzerinde yer alan koruyucu katı bölümünde onarımlar yapılmıştır. Binanın iç mekânında yer alan kaplamalarda, odalarda küçük çaplı değişimler söz konusudur (Konak, 2022, s. 51). 1976 yılına kadar askeri yapılarla kuşatılmış olan binanın çevresi, Erzurum Lalapaşa Camii ile aynı alan içerisine alınarak çevre düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Yakutiye'nin çevresindeki çoğu binanın yıktırılması ise döneminde tartışmalara konu olmuştur (Karpuz, 1987, s. 176). 1984 yılından 1994 yılına kadar onarımlar devam etmiştir. Medrese, Erzurum Müze Müdürlüğü'ne bağlı olarak 1994 yılında Türk İslam Eserleri ve Etnografya Müzesi olarak hizmete açılmıştır (Önder, 1999, s. 151).

Medresenin Plan, Mimari ve Süsleme Özellikleri

Yakutiye Medresesi, Anadolu'da İlhanlı ve Selçuklu mimari anlayışlarının sentezlendiği en büyük kapalı avlulu medreselerden biridir. Yakutiye Medresesi, dikdörtgen planlı ve kapalı avlulu bir yapıdır (Kunter, 1947, s. 24). Avlu

çevresinde eyvan ve hücrelerin sıralandığı klasik medrese plan tipolojisine sahiptir. Avlunun ortasında dört sütun üzerine oturan, mukarnaslı bir kubbe yer almakta olup, bu kubbenin üst kısmı fenerle aydınlatılmaktadır. Yapının zemin katında, avlunun kuzey ve güney kanadında karşılıklı olarak dörder, doğu ve batı yönlerinde ise ikişer adet öğrenci hücresi bulunmaktadır. Odalara giriş ise küçük boyutlarda oldukça basık ahşap kapılar ile sağlanmaktadır. Giriş kapılarının üst kısımları ise lentolu ve düz hatlı, silmelerden oluşmaktadır. Silmeler üzerinde bitkisel ve geometrik bezemeli rozetler bulunmaktadır. Odalar (hücre) muhtemelen öğrenci ve hocaların sınıf ve derecelerine göre belirlendiğinden dolayı her odanın girişinde farklı bir süsleme detayı dikkat çekmektedir (Denkhalbant, 2013, s. 294). Medresenin doğu eyvanının sol tarafındaki hücrede ise eyvanın sonuna yerleştirilmiş kümbete ulaşılmaktadır. Kümbetin cenazeliği kare, gövdesi ise poligonal plana sahiptir (Ünal, 1974, s. 93).



Medresenin Planı: <https://www.gezire.com/yakutiye-medresesi/> [Erişim Tarihi 20.02.2025].

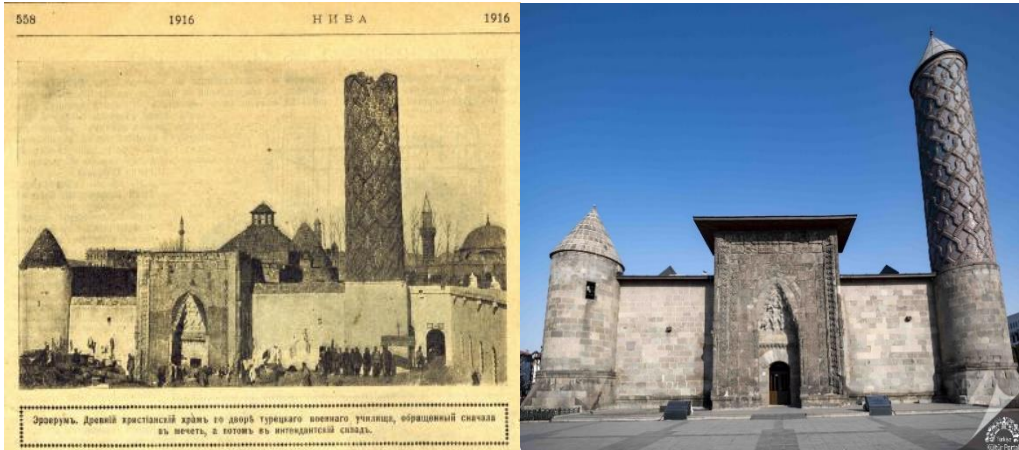
Güney eyvanında yer alan mescit, mermer üzerine sülüs hatla yazılmış vakfiye kitabesi ve mukarnas kavsaralı mihrabı ile dikkat çekerken, batı cephesindeki anıtsal taş kapı ise taş işçiliğinin ulaştığı üst düzey kompozisyonu temsil eder. Taş kapı süslemeleri derince oyulmuş palmet ve rumilerden oluşmakta ve barok bir intiba uyandırmaktadır (Erzurum İl Yıllığı, 1968, s. 332). Bununla birlikte taş kapının yan yüzlerine yerleştirilmiş olan iki panodan her birinde iki pars, çift başlı kartal ve bir palmiye figürü vardır. Medrese gerek süsleme gerekse kompozisyonu açısından Çifte Minareli Medresenin bir kopyası mahiyetindedir (Ünal, 1974, s. 93). Batı cephesinin ortasında yer alan taş kapıda ayrıca bitkisel, geometrik ve figüratif süslemelerle bezelidir. Portalın her iki yanında, üst bölümlerde geometrik kompozisyonlar, palmet ve sarmaşık motiflerinin yer aldığı süslemeli panolar bulunmaktadır. Alt kısımlarda ise kemerli nişler içerisine yerleştirilmiş hayat ağacı, iki aslan figürü ve onların üzerinde konumlandırılmış çift başlı kartal motifi dikkat çekmektedir (Doğan, 2003, s. 158). Taş kapıda yer alan çift başlı kartal, pars ve hayat ağacı gibi

semboller, yapının kozmolojik ve kültürel anlam katmanlarını ortaya koyar. Sağda yükselen tuğla minare ve doğuya bitişik konik külahlı kümbet, yapının hem anıtsallığını hem de işlevsel çeşitliliğini artırmaktadır (Aslanapa, 1989, s. 195). Bezeme açısından yapının dikkat çeken bir diğer bölümü ise minaresidir. Kesme taş malzeme ile itinalı bir işçilikle yapılan kaide, medrese duvarı boyunca yükselmekte ve bir bilezik ile sonlanmaktadır. Bunun üzerinde mozaik çini tezyinatlı tuğla bir gövde bulunmaktadır. Sırlı tuğladan örgü motifleri ile bezenmiş gövdede yer alan tuğla ve çiniler, ilk bakışta simetrik gibi görünse de detaylıca bakıldığında birbirinden farklı oldukları anlaşılmaktadır. Yakutiye medresesinin minaresini süsleyen geometrik dekorasyon, birbirine geçmiş şeritler halinde şerefeye kadar devam etmektedir (Akçay, 1965, s. 149).

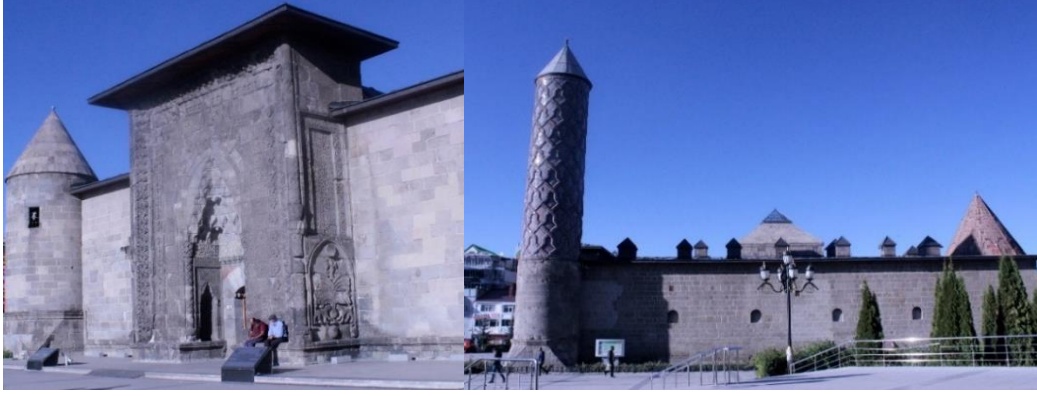


Görsel 1. Medresenin Ana Mekân Örtüsü ve Giriş Bölümü (H. Engin 2020)

Medresede kullanılan malzemeye bakıldığında ise taşıyıcı elemanlarda, minare kaidelerinde, dış cephe kaplamalarında, avlu duvarında ve ana mekânın üst örtüsünde kesme taş; hücre duvarı ve üst örtülerinde ise moloz taş malzeme kullanılmıştır. Bunun yanı sıra minare gövdesinde sırlı-sırsız tuğla ve çini, giriş portalında ise demir kenet kullanılmıştır. Yapının cephe duvarları sağır bırakılmıştır ve portalın iki yan kısmına, kare kaide üzerine oturan silindirik kuleler yerleştirilmiştir (Konak, 2022, s. 51).



Medresenin 1916 ve 2025 Yılına Ait Görüntüler <https://www.eskiturkiye.net/arama/erzurum>



Görsel 2: Medresenin Taç Kapısından ve Cephelerinden Bir Görünüm (H. Engin, 2020)

Medresenin Müzeye Dönüşümünde Estetik ve İşlevsel Uyum

Yakutiye Medresesi, süslemeleri ve özgün mimari yapısıyla Erzurum'un önemli simgelerinden biridir. 1994 yılında gerçekleştirilen bir düzenlemeyle yapı, etnografya müzesine dönüştürülmüştür. Yeniden işlevlendirme sürecinde, yapı üzerinde büyük fiziksel müdahaleler yapılmamış, medresenin mimari bütünlüğü büyük ölçüde korunarak yeni bir işlevle yaşatılması amaçlanmıştır. Özellikle iç mekânda yer alan mimari unsurlar ve taş süslemeler olduğu gibi bırakılmış; böylece hem yapı hem de içerdiği tarihsel değer koruma altına alınmıştır. Fakat tarihî bir yapının bir müze olarak kullanılmasının bazı yapısal ve işlevsel zorlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir.

Tek katlı olarak tasarlanan medrese binasındaki hücreler, teşhir salonu olarak düzenlenmiştir. Müze işlevi verilen Medresede; Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi'ne ait çini, ahşap, maden, yazma eserler sergilenmektedir. Salonlar, oldukça dar ve küçük ebatlara sahip olduğu için eser sayısı da medresenin iç mekân yeterliliğine göre düzenlenmiştir. Toplamda 3345 esere sahip müzenin, yalnızca eserlerinden 481 adedinin teşhirde yer alması bunu açıkça göstermektedir (Engin, 2022, s. 86). Müzede etnografik eserler dışında Geleneksel medrese yaşantısı ve yörenin ev kültürü, tematik olarak canlandırılmıştır. Bunun yanı sıra ana salonda, yörede yer alan tarihi yapıların eski fotoğraflarına yer verilirken, zeminden yüksekçe kuzey ve güney eyvanlarında ise hem etnografik malzeme hem de tematik canlandırmalara yer verilmiştir. Güney eyvanı mescit iken, kuzey eyvanı ise geleneksel Erzurum ev yaşantısı ve mutfak şeklinde kurgulanmıştır. Ana eyvanın sağ ve sol tarafında yer alan salonlarda ise sırasıyla el yazma eserler, silahlar, tarikat ve tartı aletleri, Selçuklu seramikleri, İslami döneme ait sikkeler ve kadın giysileri- takıları, erkek takı ve aksesuarları teşhir edilmiştir. Sergi salonlarını sırasıyla şu şekilde sıralamak mümkündür.

Kadın Takı ve Giysileri: Salonda sergilenen kadın giysileri, Anadolu'ya özgü bindallı, üçetek ve cepken gibi geleneksel kıyafetlerden oluşmaktadır. Erzurum bölgesinde kadınların özel ve günlük yaşamda kullandığı bu kıyafetler, farklı parçalar halinde teşhir edilmektedir. Ayrıca giysileri tamamlayan takı ve aksesuarlar da sergi kapsamında yer almaktadır. Bu eserler arasında tepelikler, bilezikler ve kolyeler bulunmaktadır. Kadınların takılarını muhafaza ettikleri, çeşitli taşlarla süslenmiş takı kutuları da koleksiyonda sergilenmektedir.



Görsel 3: Kadın Takı ve Kıyafetlerden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Erkek Takıları: Erkek takı ve aksesuarları bölümünde, erkek kıyafetlerine yer verilmemiş, yalnızca erkeklerin kullandığı takı ve aksesuarlar sergilenmiştir. Koleksiyonda özellikle kemerler, köstekli saatler, yüzükler, mühürler, saat keseleri, tütün tabakaları ve ağızlıklar ön plandadır.



Görsel 4: Erkek Takı ve Aksesuarlarından Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Madeni Eserler: Bu salonda, bakırdan üretilmiş mutfak eşyaları ve Kaçar Hanedanlığı Dönemi'ne ait objeler sergilenmektedir. Koleksiyon; fincan zarfları, şeker tutacakları, kahve değirmenleri, kahve kutuları, gümüş ve cam şekerlikler, buhurdanlık, gülabdan, semaver, şifa tasları ve ibrik gibi çeşitli mutfak araçlarını içermektedir.



Görsel 5: Madeni Eserlerden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Savaş Aletleri: Savaş aletlerinin yer aldığı salonun dar ve küçük olması, sergilenen eser sayısını büyük oranda etkilemektedir. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'ne ait çeşitli silah örnekleri arasında tüfek, tabanca, kılıç, bıçak, kama, hançer, topuz (gürz), kalkan, barutluk vb. eserler yer almaktadır.



Görsel 6: Savaş Aletlerinden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Dokumacılık: Dokuma salonu olarak düzenlenen küçük odada yöreye özgü herhangi bir dokuma örneğine yer verilmemiştir; sadece bir dokuma tezgâhı bulunmaktadır. Erzurum, halı ve kilim dokumacılığı açısından Doğu Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri olmasına rağmen teşhirde bu alana ait eserlerin bulunmaması muhtemelen mekânın dar ve küçük olmasıyla ilişkilidir.



Görsel 7: Dokuma Tezgâhı ve Tanıtım Panosundan Bir Görünüm (H. Engin 2020)

El Yazma Eserleri: El yazmalarına ayrılmış sergi salonunda, yazı kültürüne ve günlük kullanıma ait çeşitli etnografik nesneler yer almaktadır. Bu bölümde mühürler, yüzükler, hokka ve divit takımları, mürekkep kapları, yazı takımları, kıblegah, astronomi aleti ve kolye formunda mühür örnekleri sergilenmektedir.



Görsel 8: Yazı Takımından Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Tarikat ve Tartı Aletleri: Bu salonda, tarikat kültürüne ait özel nitelikteki etnografik eserler ile geleneksel ölçüm araçları sergilenmektedir. Koleksiyonda hamayıl (muska türü), dairesel ve farklı formlarda muskalar, şifa taşı, terazi ve benzeri objeler bulunmaktadır.



Görsel 9: Tarikat ve Tartı Aletlerinden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Selçuklu Seramikleri: Bu salonda ise Selçuklu Dönemi'ne ait seramik örnekleri sergilenmektedir. Bitkisel, hayvan figürlü ve geometrik süslemelere sahip çeşitli seramik parçaları koleksiyonda yer almaktadır. Eserler arasında çömlek, çanak, kandil ve kapak vb. örnekler de bulunmaktadır.



Görsel 10: Selçuklu Seramiklerinden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Sikkeler: Sikkelerin yer aldığı salonda bölgede hüküm sürmüş farklı medeniyetlere ait sikkeler kronolojik sıraya göre teşhir edilmektedir. Koleksiyon içerisinde Abbasi, Artuklu, Eyyubi, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait örnekler dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı Dönemi'ne ait kâğıt paralar ve banknotlar da vitrinlerde teşhir edilmektedir.



Görsel 11: Sikkelerden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Medrese Eğitimi: “Medrese eğitimi” başlığı altında yer alan alanda, bir ders ortamı tematik canlandırmayla sunulmuştur. Bir hocanın ders verdiği ve öğrencilerin çevresine oturduğu sahne aracılığıyla dönemin eğitim anlayışı görselleştirilmiştir. Bu canlandırma, Yakutiye Medresesi'nin geçmişte önemli bir ilim ve eğitim kurumu olduğu fikrini izleyiciye aktarmayı amaçlamaktadır.



Görsel 12: Medrese Bölümünden Bir Görünüm (H. Engin 2020)



Görsel 13: Geleneksel Erzurum Evinden Bir Görünüm (H. Engin 2020)

Geleneksel Erzurum Evi: Kuzey eyvan, geleneksel Erzurum evi atmosferinde kurgulanmıştır. Özellikle evin en önemli mekânlarından biri olan mutfak üzerinden, dönemin gündelik yaşamına dair tematik bir sahne sunulmaktadır. Alanda sedir, ocaklık ve duvara bitişik, zeminden hafif yükseltilmiş bir ahşap dolap yer almakta; dolap içerisinde ise geleneksel mutfak gereçleri sergilenmektedir. Zeminde yöreye özgü bir halı yer örtüsü olarak kullanılmıştır. Mutfak sahnesi, yöresel giysiler içerisindeki erkek, kadın ve çocuk figürleriyle canlandırılarak geleneksel aile yapısı ve ev içi yaşam yansıtılmaya çalışılmıştır. Böylece Erzurum'un sivil mimarisi ve kültürel dokusuna gönderme yapılmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

Tarihi binaların korunarak günümüze kadar varlığını devam ettirmesi, yalnızca fiziksel varlığın sürdürülebilirliği açısından değil aynı zamanda toplumsal belleğin canlı tutulması ve kültürel sürekliliğin sağlanması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirme, korunması gereken yapılara çağdaş bir kullanım kazandırarak onları yaşatmayı amaçlayan etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yeniden işlevlendirme sürecinin başarısı, mimari esere uygun bir işlev kazandırmak kadar taşıdığı tarihsel, mimari ve sanatsal değerlerin korunmasına gösterilen özenle de yakından ilişkilidir. İslam mimarisi ve sanat anlayışı, tarih boyunca biçimsel sadeliği, sembolik derinliği ve estetik zarafeti ile kendine özgü bir ifade dili oluşturmuştur. Özellikle medreseler, sadece eğitim kurumları olarak fonksiyon görmemiştir bunun yanında dini, kültürel ve sanatsal değerlerin şekillendiği mekânlar olarak işlev görmüşlerdir.

Erzurum Yakutiye Medresesi bu anlamda İslam sanatının taş mimarideki zarafetini, süsleme anlayışını ve mekân kurgusunu yansıtan nitelikli bir örnektir. Medresenin taç kapısındaki bezemelerden hücre planlı iç düzene kadar her detay, dönemin estetik anlayışının ve kültürel kimliğinin izlerini taşımaktadır. 1994 yılında Türk İslam Eserleri ve Etnografya Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmesi, medresenin korunmasına ve yeniden kamusal alanda yer edinmesine katkı sağlamıştır. Her ne kadar medresenin kültürel miras kimliği muhafaza edilmiş olsa da mekânın özgün planı bir müzenin gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Özellikle medresenin dar ve küçük hücreleri, çok sayıda ziyaretçinin aynı anda konforlu biçimde mekânı gezmesine imkân tanımamaktadır. Bu durum, sergileme organizasyonunda mekânsal yetersizliklere neden olmakta ve ziyaretçi deneyimini olumsuz etkilemektedir. Dahası bazı odalarda belirlenen temalar ile sergilenen eserler arasında anlam bütünlüğü kurulamamış; bu da serginin genel bağlamını zayıflatmakta ve ziyaretçilerin eserlerle kurduğu ilişkide kopukluklara yol açmaktadır. Teknik açıdan değerlendirildiğinde ise aydınlatma sisteminin yetersizliği, eserlerin etkili ve doğru biçimde sunulmasını engellemektedir. Benzer şekilde, akustik düzenlemelerin müzecilik normlarına uygun olmaması, mekân algısını ve ziyaret deneyimini sınırlamaktadır. Tüm bu unsurlar medresenin kültürel mirasın korunması ve kamusal kullanıma açılması açısından önemli kazanımlar sağlamakla birlikte, müze işlevinin sürdürülebilirliği ve etkinliği bakımından dikkate alınması gereken yapısal sorunlara işaret etmektedir. Bunun yanı sıra müzelerde bulunması gereken kafe, çocuk alanları ve dinlenme mekânları mevcut değildir. Nitekim her tarihi eserin müze işleviyle değerlendirilmesi uygun olmayabilir. Yapının fiziksel kapasitesi, iç mekân koşulları ve taşıdığı kültürel-anlamsal yük dikkate alınarak, işlev seçimi titizlikle yapılmalıdır. Medreseler gibi İslam estetiğini ve sembolik mimariyi temsil eden yapılarda, müdahaleler asgari düzeyde tutulmalı; geri dönüşü olmayan değişikliklerden kaçınılmalıdır. Aksi halde mimari yapının bütünlüğünün yanı sıra temsil ettiği manevi ve sanatsal değerler de zarar görebilir.

Yakutiye Medresesi özelinde değerlendirildiğinde, binanın mevcut fiziksel sınırları, kapsamlı bir etnografya müzesi olarak yeterlilik gösterememektedir. **Bölgenin etnografik materyallerini sergileme** açısından, medresenin iç mekân düzeni ve mimari dokusu uygun değildir. Dolayısıyla yapı, “anıt müze” statüsünde ele alınarak, özgün mimari özellikleri korunmak suretiyle gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Böylelikle hem yapı kimliğini yitirmeden korunabilir hem de İslam sanatının estetik kodları, mekân üzerinden toplumla buluşmaya devam eder. Yeniden işlevlendirme süreçlerinde işlevsel kazanımın yanı sıra tarihsel süreklilik, mekânsal bütünlük ve sanatsal özgünlük de temel ilkeler arasında yer almalıdır. Bilhassa İslam mimarlık mirasını temsil eden yapılarda, bahsi geçen değerlerin yaşatılması; fiziksel koruma kadar, estetik duyarlılığı da önceleyen bir yaklaşımla mümkün olabilir. Bu çerçevede, Yakutiye Medresesi gibi eserlerin korunması, sadece bir mimari miras olarak görülmemeli, İslam estetik anlayışının taşıyıcısı ve kültürel değerlerin geleceğe taşınmasını üstlenen mekânlar olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak yedi asırdır tarihe tanıklık etmiş bir medresenin günümüze kadar varlığını koruyarak ulaşması elbette ki önemlidir. Yeniden işlev yöntemi,

yapıyı asırlarca koruyarak ayakta tutabilmiştir. Medresenin atıl durumdan aktif hale dönüştürülmesi, bu nedenle geleceğe aktarılması büyük önem taşımaktadır. Lakin yapı her ne kadar iyi şekilde korunmuş olsa da bir müze mekânı için yeteri kadar elverişli olmadığını söyleyebiliriz. Yapıya yeni işlev yüklemek yerine, onu kendi tarihî bağlamı içinde sunacak dijital ve görsel anlatım teknikleri kullanılabilir. Böylece yapının mimari bütünlüğü bozulmadan ziyaretçilere nitelikli bir bilgi ve deneyim sunulabilir. Bu yaklaşım, kültürel mirasın korunması ile çağdaş sunum yöntemlerini birleştiren sürdürülebilir bir çözüm olacaktır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2018). *Tarihi çevre koruma restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akçay, İ. (1965). Yakutiye Medresesi. *Vakıflar Dergisi*, 6, 146-152.
- Alparslan, C. & Alparslan, Ö. (2019). *Bir mirasın yönetim merkezi olarak müze*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, A. & Şahin, Ö. (2018). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Isparta Aya Ishotya (Yorgi) kilisesinin gül müzesine dönüşümü. *TÜBA-KED*, 17, 64-75.
- Çam, N. (1988). Erzurum'da Yakutiye medresesi ile ilgili bazı mülâhazalar. *Vakıflar Dergisi*, 20, 289-310.
- Denkhalbant, A. (2013). Yakutiye medrese ve kümbeti. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 43, s. 293-295). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Doğan, N. (2003). Bezemeye bakış: Anadolu'da İlhanlı izleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 150-166.
- Engin, H. (2022). *Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Etnografya müzeleri ile bu bölge müzelerindeki etnografik eser seksiyonlarının idari, sosyal ve kültürel açıdan incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Engin, H. (2024). Okul binasından müzeye: Koruma-yeniden işlevlendirme örneği olarak Muş müzesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 309-327.
- Erbay, M. (2011). *Müzelerde sergileme ve sunum tekniklerinin planlanması*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Erzurum İl Yıllığı 1968*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık
- Gündoğdu, H. (2003). Erzurum'da tarihi yapılaşma ve bazı gözlemler. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 49-55.
- İslamoğlu, Ö. (2018). Tarihi yapıların yeniden kullanılmasında yapı işlev uyumu: Rize müzesi örneği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 510-523.
- Karpuz, H. (1987). Erzurum Şehrini tarihi dokusu ve Türk İslam yapılarının çevre düzenlemesi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 2(171), 172-191.
- Kulak Torun, F. & İsmailoğlu, S. (2022). İnanç turizmi kapsamında Erzurum'da yer alan dini yapılar. *Journal of Academic Tourism Studies*, 3(2), 1-15.

- Kuran, A. (1969). *Anadolu medreseleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kunter, H. B. (1947). Yakutiye medresesi. *Ülkü Halkevi ve Halkodaları Dergisi*, 7(1), 23-25.
- Kurak Açıcı, F. & Konakoğlu, Z. (2019). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Trabzon mimarlar odası örneği. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(2), 214-224.
- Konak, I. (2022). Erzurum çifte medrese ve Yakutiye medresesi çinili minarelerinin mevcut durumu ve tamamlama uygulamaları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(12), 44-59.
- Madran, B. & Önal, Ş. (2000). Yerellikten küreselliğe uzanan çizgide tarihin çok paylaşımlı vitrinleri: Müzeler ve sunumlar. *Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme Tarih Kongresi*, İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Önder, M. (1999). *Türkiye müzeleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ünal, R. H. (1974). Erzurum ili dâhilindeki islâmî devir anıtları üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 6, 48-148.
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erzurum/gezilecekyer/yakutiye-medresesi> [Eşim Tarihi: 20.02.2025].